

Következtetések

Az ismertetett vizsgálatok reális és kézzelfogható képet adnak az online és CD-ROM adatbázisok aktualitásáról. Nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy a döntő mégiscsak az aktualizálási gyakoriság. Mindegy, hogy milyen kicsi az időkülönbség a publikáció megjelenése, és a rá vonatkozó rekord adatbázisba kerülése között, ha az adott megjelenésből kimaradó rekord csak fél év múlva válik elérhetővé. A P. Nicholls vizsgálataiból és a szerző saját vizsgálataiból összeál-

lított 6. ábra megerősíti azt az ismert tényt, hogy a CD-ROM adatbázisok aktualizálását sokkal ritkábban végzik, mint az online adatbázisokét. Az összehasonlításban ez a tényező nem hanyagolható el.

/JACSÓ P.: What is in a(n) (up)date? Currency test searching of databases. = Database, 15. köt. 3. sz. 1992. p. 28–33./

(Válas György)

Online olvasói katalógusok öt ontariói egyetemen: összehasonlító felhasználói elemzés

Az online olvasói katalógusok (a továbbiakban: OOK, angolul: OPAC = online public access catalogue) használhatóságára vonatkozó reprezentatív felmérést bonyolítottak le 1990-ben öt ontariói egyetemen (Lakehead University, Queen's University, Ryerson Polytechnical Institute, University of Toronto, University of Western Ontario) 2916 kitöltött kérdőív alapján. Az egyetemek hallgatóinak létszáma 4600 és 41 ezer között volt, könyvtári állományuk 400 ezer és 6 millió között. Együttes állományuk meghaladta a 10 millió könyv- és folyóiratkötetet. Mindegyik egyetemen más-más rendszerű OOK működik. Az 1. táblázat a résztvevő intézmények adatait foglalja össze.

lat elsajátításának módszerére, és a kérdezettek számítástechnikai képzettségére vonatkozott.

A 2. táblázat a felhasználók végzettségére/képzettségére nézve mutat százalékos kimutatást. A kérdezettek 76,2%-a semmilyen végzettséggel nem rendelkező egyetemi hallgató volt.

A statisztikák szerint a résztvevők jelentős részének voltak tapasztalatai (3. táblázat), 36,5%-uk 40-nél többször használta már az OOK-t. A végzett hallgatók és az oktatók több tapasztalattal rendelkeztek, de a még nem végzett hallgatók 44,8%-a is használt már egy vagy több OOK-t (4. táblázat). 3%-nál kevesebb volt azok száma, akik még soha nem használták a

1. táblázat

A részt vevő könyvtárak, OOK rendszerük és a vizsgálatban részt vevők adatai

	Ryerson	Western	Lakehead	Queen's	Toronto
Hallgatók száma	11 853	24 242	4 597	13 917	41 457
Állomány (kötetben)	376 000	1 913 000	536 000	1 790 000	5 822 000
OOK neve	DOBIS	Geac	MultiLis	NOTIS	Utlas
OOK bevezetésének éve	1982	1981	1988. szept.	1988	1987. aug.
OOK tételszáma	300 000	1 000 000	290 000	1 100 000	3 000 000
Adatszolgáltató könyvtárak száma	1	5	1	4	7
A vizsgálatban részt vevők száma	356	710	357	551	942

A kérdőíves felmérés nem véletlenszerűen történt, hanem úgy, hogy teljes keresztmetszetet adjon a kérdezettek képzettségét, és a vizsgálatban való részvételük arányát illetően. A vizsgálat csak így adhatott objektív választ a különböző OOK-kal való elégedettség kérdésében. A statisztikai értékelés számítógépes eljárással történt.

A kérdőív első része a felhasználók végzettségére, az OOK használatában való jártasságukra, a haszná-

lított OOK-t, és a válaszolóknak csak 1,1%-a mondta, hogy soha semmilyen OOK-t nem használt addig.

A kérdőívnek arra a kérdésére, hogy az OOK használatának elsajátításában mi volt a fő módszerük, az 5–7. táblázat tartalmaz számszerű adatokat.

A 6. táblázat a használat elsajátításának módszerét mutatja az iskolai végzettség szerint. Az adatok arra engednek következtetni, hogy az oktatók inkább hajlandóak a könyvtáros segítségét kérni, mint a diákok.

2. táblázat

A résztvevők végzettség szerinti %-a

	DOBIS Ryerson	Geac Western	MultiLis Lakehead	NOTIS Queen's	Utias Toronto	Összesen
Egyetemi hallgatók	91,5	81,5	83,3	67,4	68,9	76,2
Végzett hallgatók	4,3	12,3	6,0	18,8	18,4	13,8
Oktatók	0,6	1,6	4,0	3,8	2,6	2,5
Egyetemi dolgozók	1,7	1,6	0,3	3,5	1,1	1,6
Egyéb	2,0	3,1	6,3	6,6	9,1	5,9

3. táblázat

Jártasság az adott OOK használatában

(n = a válaszadók száma)

A megnevezett OOK használata (%-ban)						
	DOBIS Ryerson (n = 356)	Geac Western (n = 710)	MultiLis Lakehead (n = 357)	NOTIS Queen's (n = 551)	Utias Toronto (n = 942)	Összesen (n = 2916)
Sosem használta	2,0	2,4	1,1	1,5	3,0	2,2
1–10 alkalommal	31,6	24,3	15,0	13,0	21,1	20,9
11–20 alkalommal	23,4	17,1	18,6	13,0	18,3	17,7
21–30 alkalommal	15,5	15,8	20,3	15,0	12,7	15,2
31–40 alkalommal	6,5	8,6	8,5	7,3	6,5	7,4
40-nél többször	20,9	31,7	36,4	50,1	38,3	36,5
Más OOK-t már használtak a résztvevők (%-ban)						
	59,5	39,2	56,7	49,1	43,6	47,1

4. táblázat

OOK-tapasztalatok a résztvevők végzettsége szerint

Használta-e előzőleg is ezt az OOK-t? (%-ban)			
	Egyetemi hallgatók (2192)	Végzett hallgatók (394)	Oktatók (72)
Sosem használta	1,6	2,0	2,8
1–10 alkalommal	21,2	14,0	13,9
11–20 alkalommal	19,3	12,2	9,7
21–30 alkalommal	16,8	11,4	5,6
31–40 alkalommal	7,9	6,1	8,3
40-nél többször	33,3	54,3	59,7
Más OOK-t már használtak a résztvevők (%-ban)			
	Egyetemi hallgatók (2141)	Végzett hallgatók (388)	Oktatók (68)
	44,8	52,8	54,4

A vizsgálatban részt vevők között voltak olyanok, akik a helyi OOK-t kevesebb mint 10 alkalommal használták, és más OOK-t még nem használtak, és voltak olyanok, akik más OOK-t már ismertek. Őket is megkérdezték a használat elsajátításának módszereiről. Az eredményt a 7. táblázat mutatja.

Vizsgálták a felhasználók számítógépes tapasztalatait is. 44%-nak van saját számítógépe, több mint 70%-uk pedig használ szövegszerkesztőt. 17,6%-nak van tapasztalata CD-ROM adatbázisokkal, ami a CD-ROM térhódítását támasztja alá. Az adatokat a 8. táblázat foglalja össze.

A 9. táblázat a végzettség szerint mutatja a számítógépes tapasztalatokat. A végzettek és az oktatók nagyobb részének van saját számítógépe és több számítógépes tapasztalata, de ez a szám a hallgatók körében is magas.

A számítógéppel rendelkező és nem rendelkező használók között eltérés mutatkozik az OOK használatának tanulási módszerei között (10. táblázat). Több a „próbálkozással” és a segítő képernyőkkel tanulók száma a számítógép-tulajdonosok között. Feltehetően

5. táblázat

A használat elsajátításának fő módszere %-ban (2243 résztvevő adatai)

	DOBIS Ryerson	Geac Western	MultiLis Lakehead	NOTIS Queen's	Utias Toronto	Összesen
Nyomatott tájékoztatók	3,7	0,5	4,8	2,8	11,3	5,1
Szabályszerű utasítás/tanfolyam	6,3	4,8	4,4	4,6	3,6	4,6
Barátok	6,7	11,7	11,7	6,7	6,9	8,7
Könyvtári személyzet	22,6	17,9	18,5	19,3	16,8	18,4
Online segítő képernyők	17,4	19,6	18,5	23,1	21,4	20,4
Próbálkozások és tévedések	43,0	44,0	41,0	42,4	39,5	42,0
Egyéb	0,4	1,1	1,2	1,0	0,6	0,9

6. táblázat

A használat elsajátításának fő módszere (%-ban) végzettség szerint (2076 résztvevő adatai)

	Hallgatók (1721)	Végzett hallgatók (309)	Oktatók (46)
Nyomatott tájékoztatók	4,4	6,8	8,7
Szabályszerű utasítás/ tanfolyam	4,8	4,2	0,0
Barátok	9,8	4,9	0,0
Könyvtári személyzet	16,2	24,9	41,3
Online segítő képernyők	20,3	20,7	17,4
Próbálkozások és tévedések	43,7	37,2	32,6
Egyéb	0,8	1,3	0,0

7. táblázat

A használat elsajátításának fő módszere (%-ban) új felhasználók esetében („új”, aki 10-nél kevesebbszer használta a helyi OOK-t)

	Nincs ta- pasztalata más OKK-val (331)	Van ta- pasztalata más OOK-val (196)
Nyomatott tájékoztatók	5,1	4,1
Szabályszerű utasítás/ tanfolyam	4,8	1,0
Barátok	17,5	6,1
Könyvtári személyzet	21,2	18,8
Online segítő képernyők	16,6	24,5
Próbálkozások és tévedések	33,8	41,3
Egyéb	0,9	4,1
Összesen	100,0	100,0

8. táblázat

Számítógépes tapasztalatok

A résztvevők %-os aránya a vizsgálati helyek szerint						
	DOBIS Ryerson	Geac Western	MultiLis Lakehead	NOTIS Queen's	Utias Toronto	Összesen
CD-ROM adatbázisok	14,1	20,3	14,1	22,0	15,6	17,6
Adatbázis-kezelő rendszer	24,9	17,1	7,9	10,2	12,9	14,2
Elektronikus hirdetőtábla	6,2	6,2	2,8	3,1	4,6	4,7
Elektronikus levelezés	7,6	8,9	3,4	8,2	10,9	8,6
Elektronikus újság	29,4	21,4	19,1	15,5	20,5	20,8
Szövegszerkesztő	74,1	68,8	66,9	74,7	69,4	70,5
Saját számítógéppel rendelkezők (%-ban)						
	44,5	44,4	34,4	41,9	48,4	44,0

9. táblázat
Számítógépes tapasztalatok a végzettség szerint

Különböző szoftverek használati aránya (%-ban)	Hallgatók Végzett Oktatók hallgatók		
	CD-ROM adatbázisok	15,6	27,9
Adatbázis-kezelő rendszer	13,6	15,8	19,4
Elektronikus hirdetőtábla	4,4	5,5	5,6
Elektronikus levelezés	6,1	14,1	27,8
Elektronikus újság	19,9	26,9	19,4
Szövegszerkesztő	67,9	82,9	83,3
Saját számítógéppel rendelkezők száma (%-ban)	41,2	50,4	62,4

egyre több számítógép-tulajdonos magára az OOK-ra bízta magát a használat elsajátítását illetően.

A kérdőív második része a felhasználók elégedettségének vizsgálatával foglalkozott. A 11. táblázat az elégedettségi arányt mutatja az egyes vizsgálati helyeken. A kérdések hat lényeges csoportra bonthatók: (1) általános vélemény a számítógépes katalógusról, (2) a képernyő megtervezésének minősítése, (3) a rendszer adottságainak megítélése, (4) a rendszer használatának elsajátítása, (5) terminológia és információk a rendszerről, és (6) a katalógushoz való hozzáférés.

Az általános vélemény határozottan jobb volt a Ryerson/DOBIS és a Western/Geac esetében, mint a többinél (12. táblázat). A rendszer adottságait tekintve leggyengébbnek a Toronto/Utlas mutatkozott. A használat elsajátíthatóságában a Western/Geac került az élre, a terminológia és a rendszerről kapható információk tekintetében úgyszintén. A legnagyobb elégedettséget a Lakehead/MultiLis érte el a rendszerhez való hozzáférés kérdésében. A rendszer egészével való elégedettségénél a Toronto/Utlas került az utolsó helyre. A teljes rangsorolást a 13. táblázat mutatja.

A fenti értékelés a hallgatók véleményét tükrözi (a válaszolók 76,2%-a), ezért a 14. táblázat azt részletezi, hogy képzettség szerint hogyan alakult az elégedettség a hat kiválasztott jellemző alapján.

A 15. táblázat azt mutatja, hogy az öt esetből háromnál kevésbé voltak elégedettek azok a használók, akiknek már voltak tapasztalataik más OOK-kkal, mint azok, akik csak a vizsgálat ismerték.

A 16. táblázat a számítógép-tulajdonosok és a számítógéppel nem rendelkezők elégedettségét mutatja. A számítógép-tulajdonosok kevésbé elégedettek, ez legjobban a rendszer adottságaira vonatkozó válaszoknál mutatkozik meg.

A rendszer használatának elsajátítására vonatkozó kérdéseknél a válaszolók egy része több módszert is megjelölt fő módszerként, ezeket a táblázat nem mu-

10. táblázat
Számítógép-tulajdonosok és nem tulajdonosok fő elsajátítási módszere %-ban (2239 felhasználó)

	Számítógép-tulajdonosok (999)	Nem tulajdonosok (1240)
Nyomtatott tájékoztatók	5,9	4,4
Szabályszerű utasítás/ tanfolyam	4,7	4,4
Barátok	6,0	10,8
Könyvtári személyzet	15,4	20,7
Online segítő képernyők	21,5	19,5
Próbálkozások és tévedések	45,2	39,6
Egyéb	1,3	0,5

tatta, mivel mások egy fő módszert sem választottak. A 17. táblázat a rendszer egészének értékelését a használat elsajátításának fő módszere alapján mutatja. Akik fő módszerként a próbálkozásokat és tévedéseket jelölték meg, kevésbé voltak elégedettek azoknál, akik az online segítő képernyők alapján tanultak. Érdeemes lenne tehát a könyvtáraknak az OOK-ról további integrált online oktatóprogramot beépíteniük a rendszerbe.

Következtetések

1. Az OOK-használók képzettek a számítógép használata terén

Az egyetemi közösségben a saját számítógéppel rendelkezők száma magas (ebben a felmérésben 44%). A többiek is járatosak a számítógép-használatban. Feltehetően mind a két kategóriában növekedés várható, de mindig lesznek tapasztalatlanok. Az OOK használatának elsajátítását tehát különböző szinteken kell biztosítani.

Jellemző volt, hogy a számítógép-tulajdonosok általában kevésbé voltak elégedettek az OOK-val. Mint-hogy rendszeresen dolgoznak szövegszerkesztővel, vagy saját bibliográfiai adatokat kezelő rendszerekkel, feltehetően igényelni fogják saját rendszereik könnyebb illeszthetőségét. Növekedni fog az elektronikus levelezés útján történő informálódás is.

2. Az OOK-használók jártasságot szereznek

Kiderült, hogy a résztvevők 47,1%-a már több OOK-t használt, 17,6% CD-ROM adatbázisokat is. Ez utóbbi használata feltehetően növekedni fog mind a könyvtárakban, mind otthon. A több OOK-t ismerők kevésbé elégedettek az éppen elérhetővel, s elvárásaik csak bővülni fognak. Egyre inkább igénylik majd egy közös felhasználói interfész bevezetését. Minthogy a forgalmazók mindegyike a sajátját ítéli a legjobbnak, szabvá-

11. táblázat

A felhasználók elégedettségi mutatója a vizsgált OOK-k szerint

(0 = legalacsonyabb; 9 = legmagasabb; n = a válaszadók száma)

	DOBIS Ryerson (n = 356)	Geac Western (n = 709)	MultiLis Lakehead (n = 357)	NOTIS Queen's (n = 551)	Utias Toronto (n = 941)	Összesen (n = 2914)
1. Szörnyű/csodálatos (p = .0001)	6,7	6,6	6,6	6,4	6,3	6,5
2. Nehéz/könnyű (p = .0001)	7,1	7,2	6,7	6,7	6,6	6,8
3. Csalódást keltő/kielégítő (p = .0001)	6,3	6,2	5,9	5,7	5,3	5,8
4. Karakterek a képernyőn (p = .0001)	7,9	7,3	7,8	7,6	7,7	7,6
5. Az információ elrendezése a képernyőn (p = .1004)	6,8	7,0	6,8	6,8	6,7	6,8
6. A képernyők sorrendje (p = .0195)	6,6	6,7	6,7	6,8	6,5	6,6
7. Válaszolási idő (p = .0001)	6,0	5,0	6,7	6,4	5,3	5,7
8. Az eszközök megbízhatósága (p = .0001)	7,1	6,6	7,0	7,0	6,7	6,8
9. Visszakeresési képesség (p = .0001)	6,5	6,0	6,2	6,3	5,7	6,0
10. A felhasználói hiba javítása (p = .0001)	6,0	6,5	6,3	6,0	5,5	6,0
11. A felhasználó gyakorlatlanságának figyelembevétele (p = .0001)	5,4	6,5	5,8	5,6	5,3	5,7
12. A tapasztalt felhasználó igényeinek figyelembevétele (p = .0015)	6,5	6,3	6,5	6,5	6,1	6,3
13. A rendszer használatának megtanulása (p = .0001)	7,0	7,4	6,6	6,7	6,6	6,9
14. A sajátosságok megismerése próbálkozások és tévedések útján (p = .0001)	6,9	7,2	6,5	6,4	6,3	6,6
15. Parancsok nevének és használatának megjegyzése (p = .0434)	6,8	7,2	6,9	7,1	7,0	7,0
16. Megoldások a továbblépéshez (p = .0005)	6,7	6,5	6,6	6,7	6,3	6,5
17. Segítő szöveg a képernyőn (p = .0001)	6,0	6,5	6,1	6,1	5,6	6,0
18. Írásos/nyomtatott segédletek (p = .0001)	5,6	6,0	6,1	6,1	6,5	6,2
19. A rendszerben használt kifejezések (p = .0430)	6,7	7,0	6,9	6,9	6,8	6,9
20. Az üzenetek helye a képernyőn (p = .0501)	7,3	7,4	7,1	7,2	7,2	7,2
21. Képernyőválaszok a felhasználónak (p = .0001)	6,6	7,2	6,8	6,7	6,8	6,8
22. Információ a felhasználó számára arról, hogyan éppen mi történik (p = .0001)	5,9	6,3	6,0	5,9	5,8	6,0
23. Hibaüzenetek (p = .0001)	5,0	6,4	5,7	4,9	5,2	5,5
24. A terminálok száma (p = .0001)	3,0	4,6	6,6	4,8	4,7	4,7
25. A terminálok elhelyezése (p = .0020)	6,5	6,3	6,8	6,3	6,4	6,4

nyok bevezetésére lesz szükség az egységes kommunikációs nyelv és a képernyőprotokollok terén.

3. A használat elsajátításának módszerei hasonlóak

Mind az öt vizsgált rendszernél első helyen állt – mint a használat elsajátításának fő módszere – a próbálkozások és tévedések módszere (42%). 62,4%-ot tett ki azoknak a száma, akik az online segítő képernyőket kombinálták a próbálkozásokkal és tévedésekkel. Egyre többen lesznek, akik magából az

OOK-ból online módon kívánnak felhasználói ismereteket szerezni, a forgalmazóknak és könyvtáraknak tehát ezen a területen kell fejleszteniük a rendszerek adottságait. Sokan használnak több OOK-t és CD-ROM adatbázist, amelyeket különböző forgalmazók állítanak elő. El kell mozdulni tehát az eljárásra alapozott megoldások felől a fogalmi egységesség felé a szervezési és keresési elvek terén.

12. táblázat

Felhasználói elégedettség a kérdőív kérdéskörei szerint

(0 = legalacsonyabb; 9 = legmagasabb; n = a válaszadók száma)

	DOBIS Ryerson (n = 356)	Geac Western (n = 709)	MultiLis Lakehead (n = 357)	NOTIS Queen's (n = 551)	Utlas Toronto (n = 941)	Összesen (n = 2914)
Általános vélemény (1–3. kérdés) p = .0001	6,7	6,7	6,4	6,3	6,1	6,4
Képernyő (4–6. kérdés) p = .2918)	7,1	7,0	7,1	7,1	7,0	7,0
A rendszer adottságai (7–12. kérdés) p = .0001	6,2	6,1	6,5	6,3	5,8	6,1
Elsajátítás (13–18. kérdés) p = .0001	6,6	6,9	6,5	6,6	6,4	6,6
Terminológia és információk a rendszerről (19–23. kérdés) p = .0001	6,3	6,8	6,5	6,4	6,4	6,5
A rendszerhez való hozzáférés (24–25. kérdés) p = .0001	4,8	5,5	6,7	5,5	5,5	5,6
A rendszer egészével való elégedettség (kivéve a 18., 24., 25. kérdéseket) p = .0001						
	6,5	6,7	6,6	6,5	6,3	6,5

13. táblázat

A rendszerek rangsorolása a felhasználók elégedettsége szerint

	Általános	Képernyő	Adottság	Elsajátítás	Terminológia	Hozzáférés	Általános elégedettség
Első	Dobis 6,7 Geac 6,7	Dobis 7,1 MultiLis 7,1 Notis 7,1	MultiLis 6,5	Geac 6,9	Geac 6,8	MultiLis 6,7	Geac 6,7
Második	MultiLis 6,4	Geac 7,0 Utlas 7,0	Notis 6,3	Dobis 6,6 Notis 6,6	MultiLis 6,5	Geac 5,5 Notis 5,5 Utlas 5,5	MultiLis 6,6
Harmadik	Notis 6,3		Dobis 6,2	MultiLis 6,5	Notis 6,4 Utlas 6,4	Dobis 4,8	Dobis 6,5 Notis 6,5
Negyedik	Utlas 6,1		Geac 6,1	Utlas 6,4	Dobis 6,3		Utlas 6,3
Ötödik			Utlas 5,8				

14. táblázat

Elégedettség képzettség szerint

	Hallgatók (2206)	Végzett hallgatók (399)	Oktatók (72)
Általános vélemény (p = .0391)	6,4	6,4	5,9
Képernyő (p = .0096)	7,1	7,0	6,7
A rendszer adottságai (p = .0434)	6,1	6,0	5,7
Elsajátítás (p = .0485)	6,6	6,6	6,2
Terminológia és információ a rendszerről (p = .1434)	6,5	6,5	6,2
Hozzáférés (p = .4301)	5,6	5,5	5,3
A rendszer egészének értékelése (p = .0291)	6,5	6,4	6,1

4. A használat elsajátítása önálló tevékenység

A felhasználói elégedettség annál magasabb, minél inkább képesek az OOK használatát önállóan elsajátítani. A könyvtárosok szerepe ezen a területen el fog mozdulni, mégpedig a felhasználói interfészek, az online segítő képernyők és oktatórendszerek tervezésének irányába.

5. A tapasztalatátadás a tanulás egyik eleme

A barátoktól majdnem kétszer annyian szereztek tapasztalatokat a használatra vonatkozóan, mint szervezett felhasználói képzés útján. A rendszer egészével való elégedettség ugyanolyan arányú volt a barátoktól tanulók, mint a felhasználói képzést igénybe vevők, és az online segítő képernyőket használók esetében. A tapasztalatátadás tehát jelentős tényező a használat elsajátításában, amit ki is lehet használni.

15. táblázat

Felhasználói elégedettség és OOK-tapasztalat

A rendszer egészének értékelése és az adott rendszer korábbi használata (0 = legalacsonyabb; 9 = legmagasabb)						
	DOBIS Ryerson	Geac Western	MultiLis Lakehead	NOTIS Queen's	Utlas Toronto	Összesen
Sosem használta	7,1	5,1	7,0	6,3	6,1	6,1
1–10 alkalommal	6,7	6,6	6,5	6,5	6,3	6,3
11–20 alkalommal	6,7	6,9	6,2	6,5	6,4	6,5
21–30 alkalommal	6,2	6,7	6,6	6,6	6,3	6,5
31–40 alkalommal	6,8	6,9	6,6	6,6	6,3	6,6
40-nél többször	6,4	6,6	6,8	6,5	6,1	6,4
A rendszer egészének értékelése és más rendszerekkel szerzett korábbi tapasztalatok						
Nem használt más OOK-t	6,7	6,7	6,6	6,5	6,3	6,5
Használt már más OOK-t	6,4	6,6	6,6	6,5	6,2	6,4

16. táblázat

A rendszer egészének értékelése saját számítógép tulajdonában vagy anélkül

(0 = legalacsonyabb; 9 = legmagasabb)

	Számítógép- tulajdonosok	Nem tulajdonosok
Általános vélemény ($p = .1298$)	6,4	6,5
Képernyő ($p = .0266$)	7,0	7,1
A rendszer adottságai ($p = .0001$)	5,9	6,2
Elsajátítás ($p = .2908$)	6,6	6,6
Terminológia és információk a rendszerről ($p = .0065$)	6,4	6,6
A rendszerhez való hozzáférés ($p = .0062$)	5,4	5,7
A rendszer egészének értékelése ($p = .0028$)	6,4	6,5

17. táblázat

Fő módszer a rendszer használatának elsajátításához, és a rendszer egészének értékelése (2235 fő)

	DOBIS Ryerson	Geac Western	MultiLis Lakehead	NOTIS Queen's	Utlas Toronto	Összesen
Nyomtatott tájékoztatók	6,3	5,0	6,3	6,4	6,4	6,4
Szabályszerű utasítás/tanfolyam	6,3	7,0	7,2	6,4	6,5	6,7
Barátok	6,5	6,8	6,9	7,0	6,4	6,7
Könyvtári személyzet	6,6	6,6	6,3	6,3	6,1	6,5
Online segítő képernyők	6,7	6,7	7,0	6,7	6,6	6,7
Próbálkozások és tévedések	6,5	6,7	6,8	6,4	6,3	6,3
Egyéb	7,3	5,6	6,8	6,7	6,5	6,5

6. Növelni kell a hozzáférési lehetőségeket

A vizsgálatban részt vevők a rendelkezésre álló terminálok számával kifejezetten elégedetlenek voltak (Lakehead kivételével).

A könyvtárosoknak a jövőben nemcsak a terminálok számára és elhelyezésére kell figyelmet fordítaniuk, hanem arra is, hogy az OOK közvetlen telefonvonalon és hálózatban is elérhető legyen. Idővel a terminálok számánál is fontosabb lesz, hogy hány felhasználót tudnak egyidejűleg kiszolgálni.

Ajánlások további vizsgálatokhoz

A felmérés eredményei további kérdések vizsgálatát sugallják.

1. Mi lesz a könyvtárosok szerepe a felhasználói képzésben? Mely módszerekre (közvetlen segítség kérése, csoportos oktatás, telefonos tájékoztatás, online üzenetek a használat idején) lesz szükség?

2. Hogyan és milyen használati utasításokat kell a rendszerekbe beépíteni a könnyű elsajátításhoz?
3. Hogyan jutnak információ birtokába azok, akik még nem használtak OOK-t?
4. Mi növeli inkább a felhasználó elégedettségét: az OOK rendszer adottságai, vagy az adatbázis nagysága? Megfontolandó, hogy a hallgatók számára jobb lenne-e, ha az adatbázisnak csak bizonyos részeihez férnének hozzá, míg a végzetek és az oktatók a teljes állományhoz.
5. Vajon hasonló eredményt mutatna-e ugyanennek a felmérésnek az elvégzése közkönyvtárak esetében is?

/CHERRY, J. M.–CLINTON, M.: OPACs at five Ontario universities: a profile of users and user satisfaction. = *Canadian Library Journal*, 49. köt. 2. sz. 1992. p. 123–133./

(Berke Barnabásné)

A CD-ROM és az online technika párharca

Amióta a CD-ROM adatbázisok megjelentek a piacon, fokozatosan elhódítják az online keresés felhasználóit. A szakemberek, amikor elismerik a CD-ROM módszer előnyeit, sorolják a hátrányait is:

- ▶ A CD-ROM adatbázisokat általában nem aktualizálják elég gyakran, ha pedig sűrűn teszik, ennek a költségei esetenként túllépi az online keresés költségeit.
- ▶ A CD-ROM adatbázisok nem eléggé retrospektívek. A legrégebben indított szolgáltatások is csak a 80-as évekig tekintenek vissza, holott a kutatóknak gyakran korábbi információkra is szükségük van.
- ▶ A CD-ROM-hordozók kapacitása bármilyen nagy is (kb. 350 ezer A4 oldal), nem alkalmasak a komplex adatbázisokban tárolt információ-tömeg tárolására.
- ▶ A CD-ROM termékek katalogizálási, indexelési módszerei nem egységesek, és ez olykor problémákat okozhat a visszakeresésnél.
- ▶ A CD-ROM adatbázisokból való visszakeresés a távközlési vonalak használatának kiesése folytán kétségtelenül olcsóbb, de a lemezek szállítási késedelméből eredő információ-értékcsökkenés esetenként meghaladhatja a távközlési költségeket.

Az egymással versengő információhordozókon való visszakeresés optimumát három tényező határozza meg: az adatbázis jellege, mérete és terminálkörnyezete.

- ▶ Szöveges adatbázisok egyaránt jól lekérdezhetők CD-ROM-hordozókból, vagy online szolgáltatóközpontokból.
- ▶ Ábrák, képek online átvitele időrabló, ezért költségigényes, míg CD-ROM-hordozókról való lehívásuk semmilyen külön költséggel nem jár.
- ▶ Ha az (aktualizált) adatbázis ráfér egy CD-ROM lemezre, ez gazdaságos megoldást kínál, ha azonban az adatbázis mérete meghaladja a CD-ROM kapacitását, vagy keresztreferenciákat is figyelembe kell venni a kutatásnál, inkább az online keresés ajánlható.

- ▶ A CD-ROM eszközök hordozhatóak, önálló egységet alkotnak, nem igényelnek távközlési hálózatot, sőt esetenként villamos hálózatot sem, hiszen akkumulátorral vagy napelemekkel is működtethetőek, robusztusak, karbantartásra nincs szükségük, míg az online terminálok csak távközlési és energiahálózatra kapcsolva üzemeltethetők, karbantartás-igényesek, és üzemi környezetet követelnek meg.

Ez utóbbi követelmény önmagában kizárja az online technika alkalmazását infrastruktúrahiányos környezetben. A British Library PIRATE elnevezésű kísérlete igazolta, hogy még a fejlett országok távoli, elszórt településein is csak a CD-ROM módszer alkalmazható gazdaságosan.

Az igen jó távközlési infrastruktúrájú országokban, például Nagy-Britanniában, a távközlési vállalatok is bekapcsolódtak az online információterjesztésbe. Így a British Telecom megszerezte a TYMNET online szolgáltató részvénytöbbségét, ezen keresztül tette hozzáférhetővé a Dun & Bradstreet piaci, vállalati, gazdasági információit, és a Reuter TEXTLINE elnevezésű gyors híryanagát tartalmazó adatbázisokat, korszerűsítette a PRESTEL szolgáltatásait. Bár a több mint 10 éve működő PRESTEL előfizetőinek száma 100 ezerről mintegy a felére csappant, forgalma megnövekedett.

Nagy-Britanniában a British Telecom mellett – a piaci verseny gerjesztése érdekében – üzemel a Mercury távközlési vállalat. A Mercury 5000 Data Network Service a hazai vállalkozók 90%-ának és 80 ország 160 hostjának tette hozzáférhetővé a Dun & Bradstreet, a Companies House, az Infolink és az ICC gazdasági adatbázisait.

Franciaországban az üzemelő 6 millió MINITEL terminál mintegy egyharmada szolgál gazdasági, kereskedelmi, piaci információk, sőt tudományos és műszaki adatbázisok lekérdezésére. 1992-ben havonta átlagosan mintegy 7,6 millió óra online forgalmat bonyolítanak le a MINITEL-eken a havi 1,9 millió óra telefonszám-tudakozó forgalom mellett.